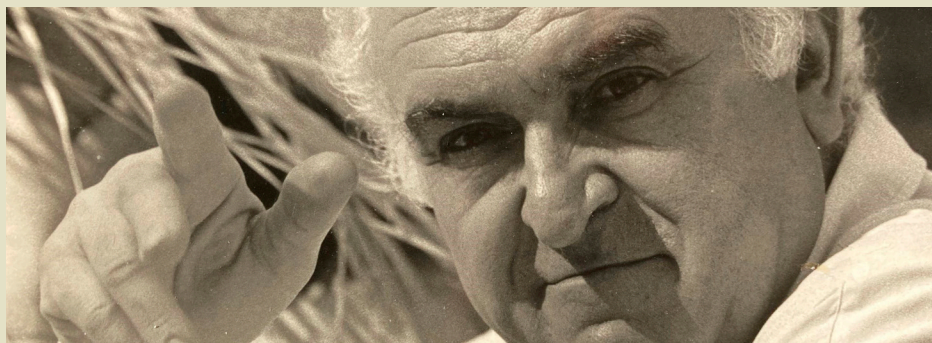

JOSEP MARIA GASCH, ADVOCAT DELS TREBALLADORS (1940-2020)

ALBERT BALCELLS

Publicacions de l'Abadia de Montserrat

ALBERT BALCELLS

Josep Maria Gasch,
advocat dels treballadors
(1940-2020)

Publicacions de l'Abadia de Montserrat
2023

Primera edició, octubre de 2023

© Albert Balcells, 2023

La propietat d'aquesta edició és de
Publicacions de l'Abadia de Montserrat
Ausiàs Marc, 92-98 – 08013 Barcelona

ISBN: 978-84-9191-288-0

Dipòsit legal: B. 15439-2023

Imprès a Gráficas Rey

Disseny de la coberta: Jordi Avià

Pòrtic

Dostoievski fa dir a un personatge d'*Els germans Karamàzov* que un advocat és una consciència que es lloga a un client. Però alguns, com Josep Maria Gasch Riudor, creuen que, per contra, tots som responsables de les condicions en què els homes i les dones viuen i treballen, avancen o retrocedeixen, i que l'advocat ha de ser solidari amb els oprimits, els explotats, els marginats. Gasch decidí representar únicament treballadors assalariats o autònoms i entitats de propietat col·lectiva. Gasch decidí combatre la dictadura aprofitant totes les esclertes que aquesta no havia pogut tancar en el marc de la legalitat que havia imposat. I les va utilitzar, tant com va poder, en benefici dels sotmesos. Exercí l'advocacia al servei del progrés social: heus aquí l'objectiu al qual va consagrar la seva vida Josep Maria Gasch, tant davant els tribunals com amb la seva col·laboració amb associacions dedicades a la idea que les persones siguin mestresses del seu destí i s'organitzin i treballin sense l'explotació dels uns pels altres.

Són els grans col·lectius els que mouen la història, però aquests col·lectius es componen de persones, i és profitós endinsar-se en la trajectòria d'una d'aquestes persones tenint en compte les seves singularitats individuals però sempre en el marc dels trets comuns del grup. L'estudi biogràfic, si està contextualitzat, incorpora les variables que es creuen en tota existència personal, sense caure en la idealització. D'altra banda, els col·lectius no són uniformes ni quan pretenen ser-ho i cada persona és irreplicable.

Isidre Molas, al seu llibre *El meu temps de presó*, diu: «Algun dia algú haurà de subratllar el lloc destacat dels obrers catòlics en la represa del moviment sindical dels anys seixanta». I això ho diu sense compartir la fe catòlica. Sortosament, pel que fa a la

tasca reclamada per Molas s'ha fet molt, però encara resta feina per fer en aquest àmbit. I no cal parlar sols dels obrers, sinó dels professionals liberals amb grau universitari que es posaren al seu servei, com fou el cas de Josep Maria Gasch Riudor.

Es tracta d'un cas d'aquells que serviren la causa dels oprimits sense cap desig de notorietat i amb independència de partits i sindicats, respectant l'autonomia dels col·lectius obrers, sense fer-ne després un mèrit legítim per a una posterior carrera política, a la qual Gasch fou cridat i a la qual renuncià quan s'encetava la Transició política al país.

Quatre aspectes de la seva activitat durant la dictadura franquista mereixen un especial interès i recerca: la defensa de treballadors davant de la Magistratura del Treball, la defensa de persones acusades davant del Tribunal de Orden Público a Madrid, la seva participació en el Grup Cristià de Defensa dels Drets Humans al costat del vicari de pastoral obrera de la diòcesi de Barcelona, Joan Carrera, i alhora el seu paper a la Junta de Govern del Col·legi d'Advocats de Barcelona com a capdavanter de la defensa dels drets dels presos polítics i del lliure exercici de l'advocacia.

Després dels anys de militància en un partit clandestí d'ideologia revolucionària —el Front Obrer de Catalunya (FOC)—, entre 1962 i 1970 Gasch va optar per treballar pel bé comú amb independència de partits i sindicats i des d'entitats, que en alguns casos contribuï a aixecar, o empreses que han incidit en la humanització del món actual, malgrat que encara manqui un llarg camí per assolir una convivència equitativa.

El paper dels advocats antifranquistes com Gasch fou superior al de simples assessors jurídics dels obrers. Atesa la prohibició i persecució de sindicats lliurement organitzats, la seva ajuda fou cabdal, sense restar res a la importància primordial dels sacrificis dels militants de la classe obrera.

El coneixement de l'activitat de Josep Maria Gasch ens endinsa en la conflictivitat de la societat catalana al llarg de tota la segona meitat del segle xx i començaments del XXI, i així mateix contribueix a completar la visió que ens donen biografies i memòries d'altres advocats coetanis antifranquistes de fama justificada com Francesc Casares, Agustí de Semir, Josep Solé Barberà, Albert Fina, Josep Benet o August Gil Matamala.

Potser en el cas de Josep Maria Gasch, a causa de la seva independència dels partits i sindicats, no se li ha prestat l'atenció que

mereix d'acord amb el seu ferm compromís cívic. Va treballar a l'ombra sense pretensions de fama ni glòria, només inspirat per l'eficàcia de la lluita quotidiana. Però la seva activitat en entitats de la societat civil sense afany de lucre fa encara més interessant la seva trajectòria com a expert en diverses àrees del dret, com el civil, l'administratiu i el penal, a més del laboral. Era un tot terreny del dret, com deia un company seu de la Junta de Govern del Col·legi d'Advocats de Barcelona, de la qual Gasch fou successivament diputat i secretari.

És hora de donar a conèixer la trajectòria del personatge per tal d'enriquir un passat pròxim que cada dia sembla més remot a causa de la ràpida transformació de la nostra societat, que fa que tendeixi a desaparèixer de la memòria col·lectiva l'època que van viure Josep Maria Gasch i la seva generació. Per als nascuts després del 1975, aviat farà mig segle, aquella època resulta ja molt llunyana i poc coneguda. És indiscutible que sense memòria es perd la identitat i això val igual tant per als pobles com per als individus. Per això és necessari rescatar de l'oblit el coneixement de la trajectòria d'aquells als quals devem el país d'avui, que, per defectuós que sigui, és millor que el que ells reberen i que ells contribuïren a canviar.

Pel que fa a la consulta de documentació d'interès, dono les gràcies per les facilitats donades per Angelina Hurios Calcerrada, Josep Maria Gasch Hurios, Albert Gasch Hurios, Juanma García (Fundació Cipriano García), Isabel Juncosa (Col·legi d'Advocats de Barcelona) i el Col·lectiu Ronda. A més de la bibliografia que s'esmenta al final del llibre, he pogut llegir les memòries inèdites de Josep Maria Gasch Nohet, pare del nostre biografiat, i les que va deixar incompletes el seu fill Josep Maria Gasch Riudor. Aquestes segones acaben amb els records dels anys seixanta del segle xx. S'ha consultat la documentació disponible i escaient a l'arxiu i la biblioteca del Col·legi d'Advocats de Barcelona, a l'hemeroteca de l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, a la Fundació Cipriano García de les CCOO de Barcelona, al fons Remei Ramírez i al fons Josep Maria Gasch Riudor, tots dos a l'Arxiu Nacional de Catalunya, a més de la documentació sobre escoltisme català, que es troba al mateix lloc.

És convenient, en una biografia, llegir les paraules del mateix biografiat, si és que n'ha deixat. Gasch, a més d'unes memòries incompletes, va deixar textos d'opinió i entrevistes. Alguns dels

més significatius es troben al final del llibre en forma d'annexos. Val la pena llegir-los. Són un testimoni imprescindible a l'hora de penetrar en la vida i el pensament del biografat.

Mancava un estudi sobre Josep Maria Gasch Riudor per anar completant el quadre dels advocats i tècnics que es posaren al costat del moviment obrer, que no aconseguí acabar amb la dictadura però contribuí a fer inviable que perdurés sense canvis després de la mort del dictador. En el cas de Gasch, cal afegir a la seva tasca de defensor de perseguits polítics i treballadors represaliats, la tasca en favor del cooperativisme de treball associat i la difusió de la banca ètica com a esglaons que ell estava convençut que podien portar a una societat més justa i igualitària com a alternativa a la capitalista.

La família i l'educació escolar

Josep Maria Gasch Riudor va néixer a Rubí el 23 de febrer del 1940, gairebé un any després de la fi de la Guerra Civil Espanyola, quan Catalunya patia una repressió que volia acabar amb la seva identitat col·lectiva i amb tot vestigi de democràcia, una repressió que aprofundia els odis que l'havien dividit. La guerra havia esclatat a Europa feia sis mesos, però l'exèrcit francès encara no havia estat derrotat per l'alemany, ni l'anglès havia hagut de retornar a la seva illa. La Segona Guerra Mundial duraria encara cinc anys més amb tots els seus horrors, si bé en restava fora Espanya, arruïnada per la passada guerra fratricida. L'economia hispana no recuperaria la producció per càpita de preguerra fins quinze anys després de la Guerra Civil. Per sort per al petit Josep Maria, la condició benestant de la seva família li evità les privacions i dificultats materials que molts altres nens de la seva edat hagueren de patir juntament amb els seus pares.

La dictadura franquista trigà a poder sortir de l'aïllament, que fou conseqüència de la desfeta dels seus antics feixistes i nazis. Fins a finals de 1955 no fou admesa a l'ONU, apadrinada pels Estats Units en el marc de la Guerra Freda amb la Unió Soviètica.

Josep Maria era fill del notari Josep Maria Gasch Nohet, que havia guanyat les oposicions el 1926 i havia exercit la seva professió successivament a Navarrete (La Rioja), Castelló d'Empúries, Blanes, Rubí i Badalona, abans de tenir notaria a Barcelona en els anys cinquanta, i en aquesta ciutat es jubilà el 14 d'agost de 1975 per haver arribat a l'edat de setanta-cinc anys. A les dues primeres places que obtingué, Gasch Nohet no arribava als ingressos considerats mínims per la professió i rebia un suplement de la

mutualitat notarial, tal com estava establert. Finalment, obtingué plaça a Barcelona en els anys cinquanta i tingué el despatx al passeig de Gràcia entre els carrers Mallorca i València.

S'havia casat el 1928 amb Antònia Riudor Marzol i s'havien instal·lat a Castelló d'Empúries i després ho feren a les successives poblacions on Gasch Nohet aconseguí places, que eren més properes a Barcelona i li proporcionaven ingressos superiors.

A Rubí, on arribà immediatament abans de l'esclat de la guerra, la feina li mancava durant el conflicte i no era benvist pels anarquistes, atesa la seva professió, de manera que entrà al servei de la comandància de l'aire a Barcelona. Poc abans del final de la guerra es presentà al despatx de Rubí un personatge amb una escorta impressionant, que desvetllà temor entre el veïnat. Era un conseller de la Generalitat —Gasch Nohet no en diu el nom a les memòries inèdites que deixà—, i volia registrar un testament en què el seu pare el desheretés en favor de la seva filla —neta de l'interessat— i salvar així el patrimoni de cara a una previsible desfeta republicana i una possible confiscació de propietats.

Malgrat haver servit el règim vençut, Gasch Nohet passà sense dificultats la depuració i li donaren un carnet de la Falange, que substituï el de la UGT, que havia hagut d'obtenir anys abans.

Josep Maria Gasch Nohet era una persona austera, que no tingué automòbil fins al 1957 i encara de segona mà. Quan ja vivien a Barcelona ell anava i tornava de la feina en el tren de Sarrià. No agafava mai un taxi. No sabia conduir i eren la seva filla Mercedes i el seu fill Josep Maria els que portaven el volant. A les seves memòries inèdites deixà constància de les excursions i passejades als voltants de les diverses poblacions en les quals exercí el notariat. Sense ser un excursionista, com ho seria el seu fill, queda clar que sabia gaudir de la natura i de la vida.

A Rubí nasqué Josep Maria Gasch Riudor, com ja s'ha dit. La família hi visqué successivament en dues cases amb jardí i ben situades. La mare, Antònia Riudor, era una dona prudent i intel·ligent que procedia d'una família amb recursos. L'avi matern de Josep Maria havia estat comerciant i la seva àvia, que era cubana, conservava parents a Cuba. El pare de l'àvia materna de Gasch havia aixecat una torre d'estiu al municipi encara independent de Sant Gervasi, una casa que la seva filla convertí en un edifici de pisos, on ella visqué, ja vídua, al pis principal del carrer Marià Cubí, 13. Al pis segon d'aquest edifici visqué més tard Josep Maria

Gasch quan es va casar i fou la seva llar durant tota la vida. El notari Gasch Nohet compartia amb els seus germans una torre a Santa Coloma de Gramenet, on Josep Maria, d'infant, havia jugat amb els seus cosins molts estius i allí, ja advocat, coneixeria la que seria la seva esposa en una reunió del Centre d'Estudis per al Desenvolupament Econòmic de la Comunitat (CEDEC) celebrada en aquella casa.

A Rubí, Gasch es beneficià durant la seva infantesa d'un context que encara era en part el característic d'un poble, amb tots els avantatges dels jocs amb altres nens a l'aire lliure, en lloc de l'aïllament dels nens que vivien en un pis a la gran ciutat. El 1950 Rubí tenia 6.781 habitants, tal com Gasch remarcava a les seves memòries inèdites i inacabades. Quan vivia al carrer Xercavins, Josep Maria jugava amb un altre nen veí de la mateixa edat als patis de les cases respectives. A cinc minuts tenien la lleteria, la farmàcia i el metge de capçalera. Després es traslladaren a una casa amb jardí al carrer de Sant Cugat, 1, cantonada Alfons Sala, que era aleshores el carrer principal de Rubí. A la planta baixa hi havia la notaria. Al jardí florien els rosers i al costat de la cuina hi havia conilleres.

Gasch recordava la vida tranquil·la de la seva infantesa: «A part dels jocs a casa, el diumenge després de dinar era un dia on ens ajuntàvem la família per a jugar a cartes o al parxís o a escacs amb la mare i el pare, i després ens encaminàvem vers el Casal, on cada diumenge visionàvem films amb les corresponents retallades per qüestions d'una mala entesa moral, retallades que provocaven la reacció del públic, especialment jove[,] o gaudíem d'obres de teatre, muntades per amateurs; durant el temps de Nadal *Els Pastorets* ocupaven el lloc reservat al teatre; *L'Estel de Natzaret* era la peça més representada».

També recordava Gasch les partides de ping-pong al Casal, l'esbart dansaire, on actuaven les seves germanes, les masies amigues dels voltants on els deixaven collir figues, ametlles o raïm. Ballava sardanes amb una noia que li agradava. Anava d'excursió a Sant Llorenç del Munt i a les mines inactives del Papiol i recordava la processó de Corpus amb els carrers coberts d'una catifa de ginesta que anaven a cercar a Valldoreix. Quan Gasch tenia tretze anys, es traslladaren a Barcelona.

Al final de l'adolescència i primera joventut, Gasch gaudí de les festes majors i dels balls populars a les diverses poblacions on estuejà amb algun efímer amoret platònic de vacances.

Gasch tenia dues germanes, totes dues més grans que ell: Conxa, mestra d'escola, casada i amb fills, i Mercedes, soltera, formada a l'Escola de Bibliotecàries de Barcelona i des del 1972 destinada a la Biblioteca de Catalunya i, l'any següent, a la Central de Biblioteques Populars. Quan nasqué Josep Maria, Conxa tenia nou anys i Mercedes en tenia sis. Conxa va tenir sis fills —cinc nois i una noia— i catorze nets. Quan ja tenia els fills grans, guanyà per concurs d'oposicions una plaça de mestra nacional a Barcelona.

De petit Josep Maria havia jugat a dir missa a casa seva. Després de sopar, la família resava el rosari i Josep Maria havia hagut de lluitar amb la son que li produïa la repetició de les avemaries, seguides per les lletanies amb els elogis dedicats a la Mare de Déu, als quals calia respondre «Ora pro nobis». La família passava cada Setmana Santa a Montserrat i, a més, també hi residia uns vuit dies cada estiu. Josep Maria coneixia pam a pam la muntanya i continuà aquelles estades a Montserrat tota la vida quan fou pare de família.

Durant l'adolescència pensà en alguns moments en la possibilitat d'optar pel sacerdoci. Catolicitat i catalanitat eren dues coordenades de la llar dels pares. Antònia Riudor tingué cura de l'educació dels seus fills. Era una dona educada, que assumí plenament les reformes del Concili Vaticà II, quan ja tenia seixanta anys. També donà suport sense reserves a la decisió que el seu fill Josep Maria els comunicà el 9 d'abril de 1960: no seria notari, sinó que exerciria l'advocacia, notícia que va decebre el seu pare, si bé l'acceptà amb resignació. La precisió de la data d'aquest fet la coneixem per les memòries que deixà Josep Maria Gasch Riudor abans de morir. A les seixanta-vuit planes que ocupen, parla sobretot de la seva infantesa i joventut, i dedica un gran nombre de planes als estiuers a Santa Coloma de Gramenet, Badalona, Blanes i Taradell, juntament amb una acampada inoblidable, el 1957, a una Eivissa genuïna i anterior a l'onada turística. Els records recollits per Josep Maria en el text esmentat arriben només al 1969 i encara de manera desigual. No arriba a parlar de la seva vida professional. Desgraciadament, com ja s'ha dit, no pogué continuar les seves memòries.

A Rubí, Gasch feu els estudis primaris a l'escola Ribes. El 1948, el quart curs de primària ja el feu al col·legi dels escolapis de Terrassa, on acabà l'ensenyament bàsic i començà als deu anys el batxillerat, que continuà fins al curs preuniversitari al col·legi

Balmes de l'Escola Pia, a la travessera de Gràcia, quan la família es traslladà a Barcelona el 1954 i passà a viure en un pis al carrer Marià Cubí, 28, a cinc minuts del col·legi.

Josep Maria Gasch fou un alumne amb notes excel·lents, però alhora era molt discret, sense cap pretensió de destacar per sobre dels altres, tot i sortir esmentat repetidament en el quadre d'honor del vestíbul de l'Escola Pia de Balmes del 1954 al 1957. A les seves memòries recorda que al tercer curs de batxiller havia tret excel·lent de totes les assignatures. Era també un bon jugador de bàsquet a l'equip del col·legi Balmes, el BEPE. Simpàtic i social, Gasch era, malgrat tot, reservat i de poques paraules.

Quan estudiava el batxillerat, Josep Maria treballà per al seu pare, entre 1953 i 1956, dels tretze als setze anys: s'encarregava de la confrontació i comprovació d'escriptures amb l'original, que encara s'escrivia a mà, i havia de verificar els possibles errors de les còpies.

Al col·legi Balmes seguí el batxillerat de lletres després del batxillerat elemental, que acabava als catorze anys. Els de lletres eren Gasch i quatre alumnes més dins d'un grup de cinquanta, dels quals se separaven només per anar a les classes de llatí i grec. Era company seu allí Lluís Avilés, un noi intel·ligent, que estudiaria també Dret a la Universitat de Barcelona, entraria al mateix partit que Gasch i seria empresonat el 1962, quan feien l'últim curs de carrera.

No s'ha d'oblidar que la generació nascuda després de la Guerra Civil conegué una societat que havia retrocedit i tenia més punts en comú amb la del segle XIX que amb l'actual. Fou una generació que patí a la seva infantesa i primera joventut la moral del nacionalcatolicisme i els anys més durs de la dictadura franquista, amb un retrocés a la diglòssia i al desconeixement de la història i de la cultura de la seva pàtria; una generació que hauria de recuperar pel seu compte el coneixement de les seves arrels i el domini escrit de la seva llengua materna. Tot plegat marcaria aquesta generació per a la resta de la seva existència, tot i que va viure la fi del franquisme quan encara li quedava més de mitja vida per davant.

El col·legi Balmes era en part interclassista. Al costat dels nois del barri de Gràcia, fills de menestrals i de dependents de comerç, hi havia els de Sant Gervasi i els dels voltants de la Diagonal, pertanyents a famílies benestants. No era un centre burgès com

el col·legi dels Escolapis a Sarrià, amb internat. Al col·legi Balmes només hi havia alguns alumnes de mitja pensió. L'educació, allà, era utilitària i sense gaires ambicions, no s'hi cultivava un sentiment d'elit com als col·legis dels jesuïtes de l'època. L'activitat es desenvolupava en un marc de missa diària a les vuit del matí, rosari cada tarda a l'aula després de l'esbarjo, sortida a les set del vespre amb deures encara per fer de cara a l'endemà i exercicis espirituals abans de Setmana Santa. Aquell centre seguia la tònica del nacionalcatolicisme imperant i era aliè a la pedagogia activa.

Encara que al col·legi Balmes l'ensenyament era exclusivament en castellà com arreu, s'hi respirava una vaga catalanitat. La conversa privada dels religiosos escolapis amb els alumnes solia ser en català. La *Formación del Espíritu Nacional*, impartida per professors externs falangistes, no era una matèria valorada i era percebuda com a aliena al marc educatiu del centre. No s'hissava la bandera espanyola amb l'himne denominat *nacional* cada matí com passava als centres públics de batxillerat a la mateixa època, per exemple, a l'Institut Balmes, a la Via Laietana —avui Pau Claris—, cantonada amb Consell de Cent.

Al col·legi de l'Escola Pia Balmes la majoria del professorat ja era aleshores seglar. Al costat d'una majoria d'ensenyants mediocres, tant religiosos com laics, actuava un autèntic pedagog, que era l'escolapi Joan Trenchs, que més tard arribaria a provincial de l'orde a Catalunya. Era aleshores el cap de la secció de batxillerat del col·legi Balmes. Organitzava excursions i viatges memorables i influí en la formació de Gasch com en la de molts altres companys seus. En el cas de Josep Maria la influència fou superior perquè ell escollí Joan Trenchs com a director espiritual, és a dir, com a conseller religiós, una figura corrent aleshores.

Gasch recordava que Trenchs li va recomanar la lectura del llibre d'Yves Galvez sobre el marxisme, un fet insòlit en aquell context, encara que es tractés d'un autor catòlic, si bé relativament equànime amb el tema. Dins dels estrets límits conservadors de l'època es pot dir que el pare Trenchs era en certa manera liberal. Ell nomenà Gasch cap de l'Acció Catòlica dels nois del col·legi com a successor de Felix Martí. Molts anys més tard Gasch organitzà un homenatge al pare Trenchs al col·legi Balmes, que aplegà molta concurrència com a mostra del bon record que havia deixat entre els seus antics deixebles. La figura d'aquell pedagog ha estat

recordada en un llibre recent: *Temps d'incertesa, temps d'esperança*. El P. Joan Trenchs, Provincial de l'Escola Pia de Catalunya (1961-1964), escrit per Miquel Puig i Reixach.

Entre altres novetats, Trenchs, ja pare provincial, volgué nomenar un seglar per dirigir la Residència d'Estudiants de Sant Antoni quan l'escolapi Octavi Fullat, que la regia, s'hagué de traslladar al col·legi de l'orde a Puigcerdà. Per a la direcció de la residència, Trenchs nomenà el seu antic deixeble Fèlix Martí el curs 1963-1964, amb el qual col·laboraren Ramon Maria Nogués i Jordi Porta. Aquesta residència tingué notable incidència en el món universitari. Ja el 1962 s'hi havia celebrat el primer Congrés de Cultura Catalana de forma semiclandestina. També fou lloc usual de reunió dels estudiants antifranquistes que anaven ocupant llocs per elecció dels seus companys a la base del SEU (Sindicato Español Universitario) abans del 1966.

Atès que Gasch era un alumne excel·lent, sobta que només tragués un 6,2 a la prova del preuniversitari que es feia al marge del col·legi reconegut oficialment, que era el dels escolapis del Balmes.

Quan Gasch acabava el curs preuniversitari i feia el primer curs de carrera, l'Opus Dei intentà captar-lo i el convidà al pis que tenia l'institut seglar a la Gran Via, molt a prop de la Universitat. Constituïa una novetat de l'Opus tenir membres casats, a més dels solters. Segons diu a les seves memòries, Gasch deixà d'anar-hi perquè aquella institució li semblà elitista. Era l'època de l'accés al govern dels primers ministres de l'Opus Dei, els tecnòcrates, com es deia en aquella època. Gasch va considerar que havia de seguir l'Evangeli dedicant-se a l'advocacia i a la política, però sense pertànyer a l'Opus Dei.

L'escoltisme

El 1959 Gasch ingressà a l'agrupament escolta del col·legi Balmes sense haver passat, com era habitual, les fases prèvies de la branca dels llobatons (els infants) i la de minyons (els adolescents). A la Ruta, la branca dels joves —els ròvers—, Gasch destacà molt aviat. L'havia convençut Fèlix Martí, dos anys més gran que ell i cap d'aquell agrupament escolta. Fèlix Martí seria més tard director de la Fundació Jaume Bofill i després president del Moviment Internacional d'Intel·lectuals Catòlics Pax Romana entre el 1975 i el 1983 i fundador del Centre UNESCO de Catalunya el 1984. Josep Maria Gasch i Fèlix Martí mantingueren relació i amistat tota la vida. Entre els companys escoltes de Josep Maria destaquen Josep Muntanyola i Josep Alemany, tots dos futurs professors de l'Escola d'Arquitectura de Barcelona.

A l'escoltisme Gasch conegué Lluís Maria Xirinacs, quan encara era escolapi i consiliari de l'agrupament escolta de l'Escola Pia del carrer Diputació a Barcelona. Abans de ser cap de secció de l'Aggrupament de Minyons Escoltes de Granollers, Gasch va culminar el seu període ròver amb una intensa activitat estival: un campament de secció a Portinatx (Eivissa), un camp escola a Vidrà (Osona) i un camp del clan a França, començant amb un descens amb piragua pel Roina des d'Arle fins a Les Santes Maries de la Mar, seguit d'un passeig a cavall per la Camarga. Havia patit abans una ciàtica, però la seva capacitat de resistència al dolor li permeté tota aquesta activitat i superar la dolència sobre la marxa.

Del camp escola celebrat a Sant Quirze de Besora, Gasch registra a les seves memòries una impressió: «Una de les coses que em complagué fou trobar-me amb companys que no tenien estudis universitaris i potser tampoc superiors, fet que significava

que l'escoltisme no estava format per gent de classe benestant». Es tracta d'un testimoni significatiu contra els prejudicis en sentit contrari, formulats des de certa extrema esquerra contra l'escoltisme.

A continuació Gasch fou cap d'una secció de minyons a Granollers i organitzà un campament a Sant Joan de les Abadesses. Les anades a Granollers i les sortides escoltes li ocupaven tots els caps de setmana i no li quedava mensualment més que un diumenge per a altres activitats. Després s'encarregà de la secció de minyons i a continuació del clan (els grans) de l'Agrupament de Minyons Escoltes de Sant Felip Neri. Per a Josep Maria Gasch l'escoltisme era una escola de ciutadania —són paraules seves— i per això s'hi dedicà i arribà a ser elegit secretari general de Minyons Escoltes el 1965 i prestà aquest servei fins al 1968 (Samper, Genís, 1993, p. 710).

Quan Gasch hi ingressà, el moviment escolta català no feia gaire temps que havia superat l'assetjament del Frente de Juventudes, que havia pretès monopolitzar la formació extraescolar dels infants i dels joves. El moviment trobà la protecció eclesiàstica amb les noves Delegacions Diocesanes d'Escoltisme, constituïdes el 1957, com una mena de variant de l'Acció Catòlica. Regia el Concordat de 1953 entre l'Estat franquista i la Santa Seu. La cobertura eclesiàstica era un escut segur. L'escolapi Octavi Fullat havia iniciat en aquell temps l'escoltisme a l'Escola Pia i Fèlix Martí va ser dels que s'hi van apuntar amb entusiasme. Entre 1960 i 1963 fou comissari de la Ruta (la branca dels grans) a escala de tot Catalunya.

La tardor de 1962 els escoltes destacaren en les tasques d'emergència prestades al Vallès amb motiu d'una riuada devastadora que revelà a l'opinió pública l'existència de barris proletaris de barraques aixecades en llocs perillosos on mai s'haurien d'haver construït. Gasch va viure aquells fets.

L'organització Minyons Escoltes i Guies de Catalunya passà de 1.760 nois el 1959 a la sola diòcesi de Barcelona a 10.342 a tot Catalunya el 1967. Durant el temps que Gasch fou secretari general de Minyons Escoltes, el seu comissari general fou l'arquitecte Josep Maria Martorell i Codina, soci d'Oriol Bohigas, i el consiliari general del moviment era el sacerdot Ricard Pedrals. Josep Muntanyola era aleshores el cap de la branca dels minyons. També coincidiria Gasch a la directiva de Minyons Escoltes amb

Jordi Porta Ribalta, responsable de la demarcació de Barcelona del moviment. Més tard, Porta fou director de la Fundació Jaume Bofill del 1971 al 2001, comissari general de Minyons Escoltes i Guies Sant Jordi amb sis dirigents més el 1972, i president, entre el 2002 i el 2010, d'Òmnium Cultural, entitat que amplià i renovà completament, abans de passar a presidir el Centre UNESCO de Catalunya del 2010 al 2014.

El 1963 es publicà l'encíclica *Pacem in Terris*, que, entre altres coses, consagrava els drets humans i la democràcia. El Concili Vaticà deslegitimà el nacionalcatolicisme espanyol amb la consagració de la llibertat religiosa. El 22 de desembre de 1963 es produí l'assalt nocturn al Casal de Montserrat, aleshores al carrer dels Arcs, prop de la catedral de Barcelona. Era una represàlia d'extrema dreta contra les declaracions que havia fet l'abat Aureli M. Escarré al diari francès *Le Monde* que denunciaven la manca de llibertats sota el règim franquista, que presumia de catòlic. Era l'únic membre de la jerarquia eclesiàstica que s'enfrontava públicament amb la dictadura i això contribuí al seu allunyament de Montserrat amb el trasllat a Itàlia.

Al Casal de Montserrat a Barcelona s'ubicaven, a més de la Lliga Espiritual de la Mare de Déu de Montserrat, fundada el 1889, tres agrupaments escoltes que recordaven l'obra del sacerdot Antoni Batlle, introductor de l'escoltisme catalanista, juntament amb Josep Maria Batista i Roca el 1927. Antoni Batlle actuà de reconstructor del moviment després de la Guerra Civil, durant la qual s'havia hagut d'exiliar per la seva condició d'eclesiàstic. Morí a Barcelona el 1955.

El 1963 els fitxers de pares d'escoltes i dels protectors dels agrupaments al Casal de Montserrat van ser segrestats pels assaltants, que enviaren a molts d'ells una amenaça anònima comminant-los a donar-se de baixa si no volien patir agressions com la que havia sofert el Casal. La carta anava signada per unes «Juntas Jonsistas de Barcelona». Josep Maria Gasch, que s'acabava de col·legiar com a advocat, rebé l'encàrrec de cursar la denúncia de l'atac i de la recepció d'aquestes amenaces. Com era d'esperar, la querella fou arxivada sense esbrinar qui eren els culpables, que gaudiren d'impunitat absoluta. Però les amenaces no es compliren.

Era l'època en què l'escoltisme es renovava alhora que creixia. La seva branca més emblemàtica, la dels minyons, la primera creada el 1907 per Baden Powell, es dividí, el 1964, en dues: la dels

preadolescents (fins als catorze anys), denominats rangers, i la dels adolescents, els pioners. Alhora, el treball en equip substituïa la progressió individual amb distintius a la camisa i s'estimulava la iniciativa dels nois a l'hora d'escollir una empresa comuna, quelcom fins aleshores distintiu de la branca dels ròvers, els més grans. També es començava a preparar la coeducació amb la Germanor de Noies Guies, la variant femenina de l'escoltisme. Les unitats mixtes començarien en els anys setanta, quan Gasch ja no tenia responsabilitats en el moviment escolta (Balcells, Albert; Samper, Genís, 1993).

El 1966 el comissari general de Minyons Escoltes, Josep Maria Martorell, assistí a la Caputxinada, és a dir, a la fundació al convent dels caputxins de Sarrià del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (SDEUB), que donà lloc a detencions, així com a sancions als estudiants i a l'expulsió temporal de més d'un centenar de professors no numeraris, sol·licitats amb els estudiants.

Poc després Ricard Pedrals anà a la manifestació silenciosa de capellans contra la tortura d'un estudiant, amb el propòsit d'entregar un escrit al cap de policia, sense poder arribar a fer-ho perquè els guàrdies respongueren amb cops de porra a la Via Laietana i a la vista de tothom.

El govern no gosava processar els quatre capellans que considerava dirigents de la protesta: Josep Dalmau, Josep Maria Totosaus, Jordi Llimona i Ricard Pedrals. Esperà a la declaració de l'estat d'excepció el 1969, que permetia al Tribunal de Orden Público celebrar el judici a porta tancada. El 22 de febrer de 1969 tingué lloc el judici. Foren condemnats a una multa de deu mil pessetes i un any de presó, però foren indultats per pressions del Vaticà (Dalmau, Josep, 1979). Josep Maria Gasch fou el defensor de Ricard Pedrals, consiliari general de Minyons Escoltes. Es tornarà a parlar del judici més endavant.

El paper que l'escoltisme va tenir en la formació de futurs quadres de la societat catalana ha estat justament destacat i Gasch n'és un exemple. Josep Maria continuà practicant el muntanyisme molts anys després de deixar l'escoltisme. Cada estiu procurava pujar a l'Aneto amb els seus fills o amb els seus nebots, una excursió que també va fer acompanyat de la seva esposa, que guardava un record encisat de l'empresa. El 2006 Gasch encara va pujar a pics de tres mil metres: el Vallibierna i el Culebra, al

massís de la Maladeta, als Pirineus centrals. I això que era un fumador empedreït de pipa. Ell deia que no li feia mal perquè no s'empassava el fum.

A l'època esperançada del Concili Vaticà II (1962-1965) succeí la del desencant, la de la reacció de l'episcopat espanyol contra la renovació, una reacció que provocà la crisi dels moviments seglars com la HOAC (Hermandad Obrera de Acción Católica) i la JOC (Joventut Obrera Cristiana), així com la reducció del nombre de seminaristes i la secularització d'un nombre considerable de capellans i religiosos. El mateix Ricard Pedrals se secularitzà el 1976. Al mig de tota aquesta sacsejada de les estructures eclesiàstiques, Gasch mantingué la seva fe cristiana i conservà la vinculació a la seva parròquia de Sant Ildefons, al barri de Sant Gervasi, on vivia.

Els vincles de Josep Maria Gasch amb l'escoltisme, quan deixà de ser secretari general de Minyons Escoltes, no es trencaren i, per exemple, se li demanà un article al número sis del 1975 de la *Circular de Minyons Escoltes / Guies Sant Jordi* sobre la democràcia en el moviment. El titulà «Consideracions d'un advocat ex-escolta entorn de l'assemblea». Es troba a l'arxiu de l'escoltisme dipositat a l'Arxiu Nacional de Catalunya. Gasch parlava sobre el grau de democràcia interna. Remarcava que l'assemblea general anual aprovava la memòria i l'estat de comptes, i elegia els directius del moviment. Es podia convocar una assemblea extraordinària si ho demanaven un comissari de demarcació o deu caps d'agrupament. El fet que fossin convocats amb dret de vot únicament els caps d'agrupament era natural, segons Gasch, pel fet de tractar-se d'un moviment educatiu i pel fet que als nois i noies els mancava preparació. Això, segons Gasch, no volia dir que el moviment no fos democràtic. «Si l'Agrupament funciona democràticament, l'Assemblea també serà democràtica, perquè hi haurà una representativitat autèntica. Si això no fos així, l'Assemblea no seria res, res que valgués la pena». Gasch remarca que els consiliaris dels agrupaments i els de les branques no tenien vot, fet que demostrava que es tractava d'un moviment d'Església dirigit per laics, encara que els bisbes haguessin de ratificar els acords de l'Assemblea.

Cal tenir en compte que l'agitació dels darrers anys del règim de Franco se sumava al ressò del maig francès del 1968, que, al mateix temps que afeblia l'autoritarisme i promovia la condició social de la dona i una moral més lliure, tendia a desorganitzar també

institucions com les que l'escoltisme i la renovació pedagògica havien promogut, mentre el règim romania inflexible. Les tendències autogestionàries haurien estat molt productives amb uns quadres formats per educadors experimentats, però el servei gratuït a l'escoltisme estava en mans de voluntaris que no solien tenir aquesta professió. L'escoltisme era acusat d'arrossegat reminiscències militars i d'ignorar la lluita de classes, malgrat que estava clar que els seus dirigents no eren gens reaccionaris, sinó progressistes. Per a certa extrema esquerra el catalanisme i la confessionalitat de l'escoltisme majoritari eren suficients per desacreditar-lo.

Gasch conclouia així el seu article: «Malauradament no existeixen massa persones que desitgin “ocupar” uns càrrecs que desgasten, que preocupen, que no donen cap lluíment personal. Per tant, l'exercici d'escollir unes persones potser s'haurà de convertir en una ratificació de les úniques persones que es presentin i vulguin acceptar la càrrega. I això, malgrat tot, també és i serà una democràcia». Era una manera de justificar que normalment hi havia un sol candidat per a cada càrrec.

Gràcies a l'escoltisme Gasch conegué el matrimoni de Josep Maria Vilaseca i Maria Teresa Roca, que havien cedit la seva finca de Castellvell, al costat de Llinars del Vallès, als Minyons Escoltes i a les Noies Guies. Les reunions periòdiques del comissariat, del qual Gasch formava part, es feien allí. Després, la relació de Vilaseca amb Gasch al Col·legi d'Advocats de Barcelona com a diputats de la Junta de Govern de la corporació incrementà la confiança mútua.

Tant per Jordi Porta, com per Josep Maria Gasch, l'escoltisme és una escola de ciutadania i coincidia el segon amb el primer en aquesta explicació de Porta: «Avui que es parla tant de l'educació per a la ciutadania, crec que l'escoltisme va ser justament això. Però no a través de discursos ni de pura transmissió de coneixements, sinó a través d'experiències viscudes: promoure empreses a l'abast dels adolescents que els permetessin assumir responsabilitats i els arrellessin al país, així com el treball en equip, la revisió crítica dels resultats, el coneixement del territori i dels problemes de la gent mitjançant el contacte directe, etc. Hi havia, a més, una condició fonamental: el fet de pertànyer a un grup escolta era una decisió voluntària, i això significava un estímul per al compromís amb el grup» (Porta, Jordi, 2019, p. 43).

Josep M. Gasch. Imatge de la infantesa.

Amb la seva esposa, Angelina Hurios, als anys 60.

Als anys 70, acompanyat dels seus fills.

Sumari

Pòrtic	5
La família i l'educació escolar	9
L'escoltisme	17
La Universitat i la presa de consciència política	23
Els primers anys d'exercici professional i la militància al FOC	31
Angelina Hurios, la companya de partit, l'esposa i la col·laboradora professional. Els fills	47
El despatx del passeig de Sant Joan, embrió del futur Col·lectiu Ronda	53
La defensa dels processats pel Tribunal de Orden Público .	59
A la Junta de Govern del Col·legi d'Advocats de Barcelona.	
La Comissió de Defensa dels Drets Humans i la Comissió de Solidaritat	71
Secretari de la Junta de Govern del Col·legi d'Advocats de Barcelona	87
El Col·lectiu Ronda en temps de la Transició política i després	93
L'ajut als aturats, la banca ètica i la coordinació de les entitats del cristianisme català renovador	115
Annex 1. Aprenentatge	129
Annex 2. Josep Maria Gasch, abogado laboralista	139
Annex 3. L'estatut jurídic de l'Església enmig de la societat civil, constitucionalment laica	144
Annex 4. La democratització del sector estatal	160

Annex 5. Ponència 10 sobre els honoraris, presentada al II Congrés de l'Advocacia Catalana, Tarragona, setembre- octubre de 1999	164
Annex 6. Els drets humans. Retrocés o estabilitat discriminatòria	167
Annex 7. Entrevista a Josep Maria Gasch, membre i fundador del Col·lectiu Ronda	173
Annex 8. L'Estatut i el dret civil català	191
Bibliografia	199

Josep Maria Gasch Riudor (1940-2020) fou un advocat defensor de treballadors a la Magistratura del Treball i de processats davant del Tribunal de Orden Público durant el franquisme. Fou diputat i més tard secretari de la junta de govern del Col·legi d'Advocats de Barcelona durant els anys setanta i vuitanta. La seva vida al servei dels altres, la desenvolupà al marge dels partits i de les organitzacions sindicals, inspirat en un cristianisme obert i progressista. Cofundador del bufet d'advocats Col·lectiu Ronda, fomentà el cooperativisme de treball associat, prestà ajuda als aturats, fomentà la banca ètica i promogué les entitats de diàleg entre el cristianisme i la cultura del món actual.

ISBN 978-84-9191-288-0

1 6 5 3 1

531

BIBLIOTECA

SERRA

D'OR